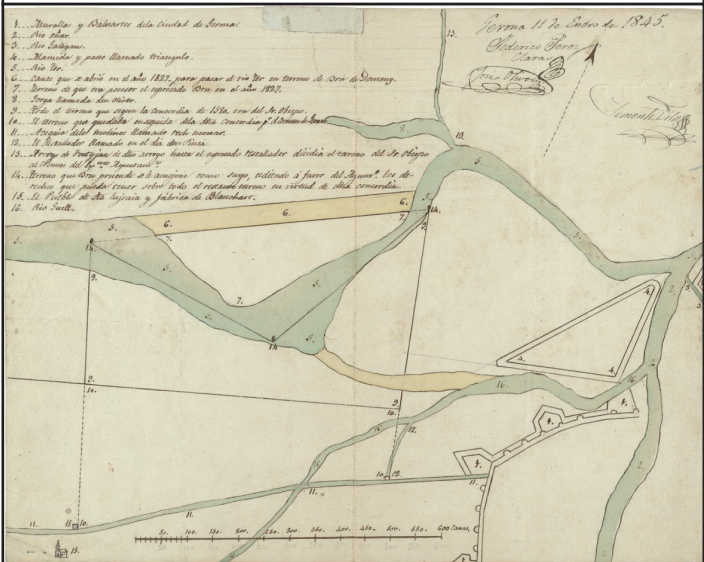


David Pavón Gamero  
Ponç Feliu Latorre

## EL TER I LA DEvesa: DEL RIU FRONTERA AL RIU CIUTAT





## **1. Els vincles entre riu i ciutat des de les perspectives territorial i històrica**

La ciutat de Girona no es podria entendre el que és sense el pas del riu Ter. Malgrat la centralitat que ha tingut aquest curs fluvial tant des de la perspectiva històrica com territorial en l'evolució de la capital, no deixa de ser una paradoxa que, si bé és cert que el riu discorre pel pla de Girona durant 14 km, des del pas de la Pilastra fins al Congost, en canvi, la ciutat ha tendit a créixer en una direcció contrària, allunyant-se del riu. És una particularitat que tampoc ens hauria d'estranyar si es té en compte la inseguretat, el respecte i la cautela amb la qual s'han percebut els entorns més pròxims a la ribera, situats a menor altitud i més exposats als embats de les periòdiques crescudes i inundacions. Més encara, probablement, quan als seus peus té lloc el que Joaquim de Camps i Arboix denomina “veritable Mesopotàmia”. En efecte, la confluència dels coneguts quatre rius gironins —el Ter, l'Onyar, el Güell i el Galligants—, just quan se supera la Devesa, esdevé tot un espectacle fluvial; l'escut heràldic de la ciutat sembla que ens ho recorda. Allà té lloc l'aiguabarreig i on, al llarg dels segles, més s'ha evidenciat la recurrència de les avingudes. Per tant, una zona de terrenys sorrencs formats per la sedimentació dels materials transportats per aquests rius. A la segona meitat del segle XIX, el secretari i arxiver de l'Ajuntament de Girona, Julià de Chia, ja fa un recull de més de 40 aiguats catastròfics documentats fins al 1861. En el record, per la major proximitat cronològica i les devastadores conseqüències, resta l'aiguat de 1940, amb un balanç de 12 víctimes mortals.

Així doncs, es pot dir que Girona ha deixat discórrer el Ter sense atansar-s'hi excessivament. Des de fa dos mil anys que el contempla des del darrer altell que davalla des del massís de les Gavarres, presidit per les construccions emblemàtiques de la Seu i de l'excolegiata de Sant Feliu. És un cas diametralment diferent dels altres tres rius que en són tributaris, els quals, d'una forma o d'una altra i en diversos moments de l'evolució de la ciutat, han estat integrats dins la mateixa trama urbana. Mentre que l'Onyar defineix, de punta a punta, l'eix occidental del nucli històric ja des de l'època romana, el Güell és l'artèria que estructura part de la seva expansió moderna al sector més pròxim a Santa Eugènia. Pel que fa al Galligants, el més discret de tots tres, ha marcat l'entorn septentrional del nucli medieval amb l'antic monestir de Sant Pere, l'església de Sant Nicolau i, més recentment, el barri de Pedret.

No obstant això, amb el Ter, el comportament de la ciutat ha estat diferent. Quan l'urbs ha necessitat espai per a la seva expansió, l'ha pres amb una disposició perpendicular al riu i allunyant-se'n. Ha remuntat el pla que, en suau pendent, s'orienta cap a la Selva. Els carrers del Carme, de la Rutlla o la mateixa carretera de Barcelona han estirat d'aquest creixement que es distancia del Ter. Per altra banda, la massa arbòria que conforma la plantació de plàtans de la Devesa accentua aquesta separació física progressiva entre l'urbs i el riu.

De forma complementària, l'amplada de les lleres i dels àmbits inundables que s'assoleixen a l'aiguabarreig entre el Ter i els seus tributaris, encara ha condicionat més, no

tan sols la seva aproximació a la ciutat, sinó creuar-lo d'un costat a l'altre. Cal esperar a inicis del segle XX, l'any 1902, perquè el tram gironí del Ter disposi d'un pont específic per salvar-lo, el conegut com a pont de la Barca, obra que havia de permetre la connexió entre el primer tram de la nova carretera de Girona a les Planes d'Hostoles i el perllongament de la ronda de Ferran Puig. Fins aleshores l'únic pont sobre el Ter que havia gaudit de continuïtat temporal era el del pont Major o pont de l'Aigua, situat 3 km aigües avall de la confluència amb l'Onyar. És un pont d'obra que es troba documentat, com a mínim, des del segle X i l'indret pel qual la Via Augusta creuava el riu. Fou reconstruït després que s'enderroqués durant la retirada de la Guerra Civil. Així doncs, si el riu, per una banda, podia facilitar el trànsit entre pobles riberecs, per l'altra, contràriament, esdevenia un lloc difícil de pas sobre el qual no es podia perdre el control. L'itinerari provinent de Roma, i després des de França, vers les destinacions més diverses de la península tenia un punt sensible en el franqueig d'aquest pas fluvial. Sens dubte, la posició avantatjada com a lloc de control d'aquesta via de comunicació estimulà la fundació de la *Gerunda* romana, que acaba convertint-se en seu episcopal, ciutat comtal, centre de vegueria i de corregiment i en capital provincial. Amb posterioritat, la Via Augusta es transformaria en *Strata Francisca*, en camí ral de França i en carretera nacional.

Fins a la posada en servei del pont de la Barca l'existència d'algun altre pont sobre el Ter, malgrat estar confirmada, sembla que fou efímera. És el cas del

denominat pont Mitjà (*pontem medianum*) i que se cita entre els anys 1283 i 1299. Constitueix el primer intent conegut —i fracassat— de travessar el Ter amb un pont a l'altura de Girona, entre Pedret i la riba de Fontajau. De fet, el propi nom “de la Barca” aplicat al primer pont estable sobre el Ter gironí ja ens indica quin era el mitjà utilitzat, des de temps immemorials, si s’anava o es venia des de la riba nord i no es volia emprar l’alternativa del pont Major. Tant les persones com qualsevol tipus de càrrega eren transportades per petites embarcacions que eren guiades per bons coneixedors del comportament de les aigües fluvials. Potser fou l’existència d’aquest mitjà i no només les avingudes periòdiques del Ter el que ajuda a entendre que la construcció d’un pont en aquest sector no es fes realitat fins a una data tan avançada. La seva posada en servei significaria un punt i a part en la fesomia de la zona que, a més, veuria com usos i costums anirien canviant gradualment. Més avançat el segle, després de la Guerra Civil, es construiria el nou brançal de la carretera general vers Sarrià des del pont de la Barca, per la riba esquerra del Ter i prendria el protagonisme al traçat mil·lenari per la riba dreta, el qual restarà, bàsicament, com a carretera de Palamós. L’any 1965, davant l’acusat creixement del trànsit rodat, el Ministeri d’Obres Públiques projectarà un nou pont de la Barca, paral·lel i immediat a l’anterior. La connexió d’aquest sector facilitarà el procés urbanitzador a la riba esquerra del Ter durant la segona meitat del segle XX; n’és un exponent clar, la inauguració de l’hospital Álvarez de Castro, l’any 1956.

És precisament el fet de l’existència d’una via de

comunicació de primer ordre per la riba dreta del Ter el que contribueix a la configuració d'un raval construït al llarg de l'estret marge entre el riu i el vessant oest de la muntanya de Montjuïc i que sembla tenir uns primers antecedents en l'hospital de Sant Llätzer, del segle XII, i en els immediats molins de la Manola, citats ja al segle XI. L'aparició d'aquest raval, com a expansió natural cap al nord des del burg de Sant Pere de Galligants, marca l'únic tram més o menys urbanitzat de Girona damunt la ribera del Ter. A començaments del segle XX, el barri de Pedret havia esdevingut una zona que oferia certs atractius per fruir del paisatge i de l'entorn. Es tractava d'un barri menestral on la presència dels picapedrers i dels forns de calç hi havia tingut una importància rellevant. Els hostals que hi havia a Pedret, a banda de servir als nouvinguts a la ciutat, es convertiren, progressivament, en un lloc de reunió i de refugi per a grups de joves o per a parelles d'enamorats que buscaven discreció. Ben bé al davant del barri de Pedret, la resclosa sobre el riu formava una espècie d'estany on les aigües tranquil·les permetien, fins i tot, el rem o una passejada per l'entorn. Alguns dels habitants de Pedret solcaven amb barques la làmina d'aigua per travessar el riu i dirigir-se a les hortes que conreaven a l'altra riba.

Deixant de banda l'entorn edificat de Pedret, la situació del riu respecte de la ciutat històrica ha contribuït a fer que els seus entorns i riberes durant molts anys fossin un sector percebut com a perifèric i poc freqüentat; un àmbit el territori del qual, en tot cas, podia ser aprofitat, quan no quedava inundat, per a l'establiment d'hortes,

per a la pràctica de la pastura o, fins i tot, per a l'obtenció de llenya. Ja durant el segle XV es produeix una cessió progressiva de la Corona dels terrenys de la vora del Ter al seu pas per Girona, la qual finalitza, de forma definitiva, el 1510, sota el regnat de Ferran el Catòlic. La pretensió d'aquestes donacions era que la ciutat pogués utilitzar-los com a defensa davant les avingudes i com a mitjà per obtenir ingressos per compensar els seus desperfectes. Al marge de la vegetació que hi creixia i que actuava com a defensa en els episodis de crescuda, es permeteren actuacions per aconseguir algun profit. Així doncs, es materialitzen plantacions d'arbres, bàsicament pollancre i àlbers la venda de la fusta dels quals possibilita el guany d'alguns diners. Justament el fet que el parc de la Devesa porti aquest nom cal atribuir-lo a la utilització d'aquesta zona immediata al riu, és a dir, a una extensió de terres amb vegetació, adreçada al pasturatge i a l'aprofitament de la llenya. Caldrà esperar fins a l'any 1767 que aparegui documentalment la denominació de "devesa". Al final del segle XVII, l'entorn de la Devesa és aprofitat per construir el baluard o lluneta de Bournonville, que quedava aïllat de la muralla i constituïa una primera línia de defensa.

L'àrea de la Devesa marca, per dir-ho així, el que esdevindrà la peça ròtula que permet apropar, encara que amb matisos, la ciutat al riu. En efecte, la seva posició intermèdia entre l'àrea històrica urbanitzada i el curs fluvial la convertiran en l'objecte de progressives intervencions perquè es transformi en lloc de gaudi per al passeig i per a la pràctica de diverses activitats a l'aire lliure, amb un pes creixent per als esports. Tot sembla



apuntar que és a la segona meitat del segle XVIII quan es produeixen els primers intents per ordenar el paratge com a passeig. En la inspecció practicada l'any 1777 es recompten a la Devesa 8.217 arbres d'espècies diverses. El juny de 1789, quan el cronista Francisco de Zamora visita Girona, parla del “paseo arbolado que hay a orillas del Ter”. En aquells moments, les plantacions i tales són molt freqüents i la utilitat recreativa serà compartida amb les altres d'estrictament econòmiques. A més a més, a la Devesa també hi sovintejaven els horts. El fet que recurrentment els horts fossin destruïts pels aiguats va fer que el 1837 se substituís aquesta activitat per la del pasturatge, que va durar fins al 1865. A partir d'aquest moment es pot dir que la Devesa s'orientà definitivament com a passeig.

El 1859 l'arquitecte municipal Martí Sureda i Deulovol, per iniciativa de l'alcalde Marià Hernández, va dissenyar l'ordenament actual de la Devesa i es van plantar els primers plàtans. El projecte es va acabar al final del segle XIX. Aleshores, tant l'estructura com les dimensions del paratge ja seran les que avui coneixem. El parc acaba tenint més de 2.500 plàtans, híbrids de les espècies americana (*Platanus occidentalis*) i oriental (*Platanus orientalis*), que en la seva majoria van ser plantats pels voltants de 1850 i tenen, per tant, més de 150 anys. L'escassa distància entre els exemplars els ha obligat a créixer més en alçada que en amplada i això els ha fet assolir altures excepcionals de 60 m. D'aquesta manera queda superada, per errònia, la creença popular que la Devesa, tal com la coneixem als nostres dies, fos obra dels francesos durant la seva

ocupació del territori, amb la Guerra del Francès (1808-1814).

Durant el primer terç del segle XX l'espai arriba al seu punt de màxima esplendor i gaudi social. Progressivament es converteix en un lloc de convivència, de passeig i esbarjo per a ciutadans de totes les edats. S'hi celebren actes festius, parades i desfilades militars, competicions gimnàstiques, etc. No obstant això, des d'aquell moment, també comencen a fer-se cessions a tot tipus d'utilitzacions del parc, parcel·lació per a usos particulars i d'algunes edificacions. Es pot dir que el parc es converteix, alhora, en un recurs immediat davant les necessitats del sòl i d'equipaments per a la ciutat. Així doncs la Devesa, com a espai riberenc del Ter, s'integra dins la vida de la ciutat. Narcís-Jordi Aragó, a la seva obra *La Devesa, paradís perdut* (1980), descriu magistralment aquesta transformació:

*Durant la primera meitat del segle XX, la Devesa va complir a la perfecció el seu disseny de paradís gironí, lloc d'esbarjo ideal i marc de convivència. Els nens anaven a jugar al jardí; els adolescents, a banyar-se a la piscina; els joves a passejar-s'hi amunt i avall; les famílies senceres, a berenar-hi; les parelles, a endinsar-se a les frondes; els solitaris, a perdre's pels camins; els capellans, a llegir-hi el breviari; els vells, a prendre el sol en els bancs; els atletes, a corre-hi; els soldats, a fer-hi instrucció; els músics, a donar-hi concerts; les colles, a ballar-hi sardanes; els jugadors de botxes, a entaular-hi lentes partides; els pintors, a recrear-hi el paisatge; els poetes, a ajustar-lo a la mètrica i el ritme dels versos. Naixien així*

*les innombrables Deveses, fetes a la mida precisa de cadascú, i el parc va esdevenir una ciutat paral·lela, símbol i emblema d'una Girona que podia ser alhora mineral i vegetal, pètria i arbòria, immòbil i canviant, grisa i verda. Una vegada més s'havia complert allò que va dir Tolstoi quan va encarregar els rebrots que encerclarien la seva tomba: que l'indret on es planten arbres es converteixi en un lloc de felicitat.*

Narcís-Jordi Aragó, 1980

Malgrat aquesta diversitat d'usos i maneres com cadascú s'ha apropiat a la Devesa i l'ha viscut, barreres naturals i artificials de major o menor calat han separat l'espai de la ciutat. Primer fou el riu Güell, desviat l'any 1968 a causa de les periòdiques inundacions que provocava. Així, de desembocar als últims metres de l'Onyar, just abans de l'aiguabarreig amb el Ter, a partir de llavors la desembocadura va passar a fer-se directament en aquest darrer riu. En segon lloc i, paral·lel a l'antic traçat del Güell, hi havia el considerable talús de la línia de ferrocarril, que es va mantenir, des del seu perllongament de Girona a Figueres, l'any 1876, fins a la substitució per un viaducte, bastant més permeable, el 1973. A més a més, també hi hauria la carretera N-II, amb un nou traçat obert l'any 1963, que derivà en una nova barrera a l'accés, encara existent en certa manera a l'actualitat, tot i el tractament més urbà que se li ha volgut anar atorgant.

Si bé és cert que la Devesa apropa la ciutadania gironina a un espai riberenc del riu, el curs fluvial com a element propi encara quedaria poc integrat. El talús

existent contribuirà a fer que la façana fluvial del parc no s'entengui com un perllongament. La Devesa ha estat viscuda internament com a espai de gaudi i com a element de connexió amb el nucli urbà però li ha restat, com a assignatura pendent, acomplir una funció similar en la seva relació de veïnatge directe amb el propi riu. No s'hauria d'oblidar que a prop de la Devesa, i envaint la mateixa llera del riu, a la riba esquerra, durant la dècada de 1950 i fins al 1962, es va estendre el poblat d'autoconstrucció denominat "Río" i que arribà a aplegar 140 barraques. L'avinguda del Ter d'aquell any va propiciar que el riu recuperés el seu espai i arrossegés el poblat. Els seus habitants acabarien sent instal·lats en uns albergs prefabricats denominats "provisionals", arran de la carretera de Sant Gregori, els quals concentraven, el 1967, més de 2.000 persones. Aquests albergs "provisionals" no serien demolits fins al 1978. La supressió dels albergs facilità la urbanització de nous sectors a la riba esquerra del riu com els de Sant Ponç, Fontajau-Xavier Cugat o Domeny. D'aquesta manera es consolida la trama urbana de la ciutat en aquella riba amb aquests nous eixamples i es dibuixa un continu amb el primer antecedent de tots, en aquesta zona, que és el barri de Germans Sàbat, amb 227 habitatges inaugurats el 1958, quan encara era terme municipal de Sant Gregori. Actuacions més recents com les que han suposat la creació del parc de les Ribes del Ter pretenen revaloritzar, des de les perspectives ambiental i social, el corredor verd d'aquest tram fluvial flanquejat per noves realitats urbanes.

Si durant segles la separació física entre el riu Ter i la

ciutat històrica ha contribuït a fer que, mútuament, es donessin l'esquena, una altra cosa ben diferent són els aprofitaments motrius que s'han desenvolupat gràcies als cabals del mateix riu. L'existència d'un rec o séquia documentat ja als segles X-XI, que deriva les aigües del Ter a Montfullà i les condueix fins a Girona (sector del Mercadal), ens dóna testimoni que el riu també ha estat un element generador de riquesa socioeconòmica. La séquia o rec Monar té una llargada total de 6.130 m, amb una amplada mitjana de 4,60 m, encara que hi ha punts que arriba fins als 9 m i parcialment revestida. El mateix nom del rec "Monar", com a contracció de 'molinar' ens està apuntant la seva finalitat per a la generació d'energia de diversos molins, a part del reg agrícola. Se sap que l'any 1346 es van fer obres de millora i ampliació del seu recorregut per tal d'evitar problemes d'abastament d'aigua als molins tant de Salt com de Girona, que ja eren molts. Els darrers eren situats entre l'església de Santa Susanna del Mercadal, el convent de Sant Francesc i l'Onyar. Pertanyien al rei, que els atorgà a ciutadans benestants o a institucions religioses. El 1358 la séquia va ser subhastada pel rei d'Aragó Pere IV i va ser adjudicada a Berenguer Riera. Quasi tres segles més tard, el 1620, el govern de la ciutat comprà a la família Cruïlles la infraestructura. En el decurs del segle XIX, l'existència de la séquia impulsa la industrialització tant de Salt com del sector gironí del Mercadal. Cal esmentar, en aquest sentit, dues indústries que, malgrat que ja no existeixen van tenir, en el seu moment, una significació especial. D'una banda, la indústria La Gerundense, la primera de Catalunya a

fabricar paper continu, l'any 1843; fou aterrada l'any 1973. En segon lloc, la transformació del vell Molí de Baix en central elèctrica, l'any 1883, que inaugura aquest tipus d'enllumenat a Girona. S'hauria d'afegir, encara, pel seu tancament tardà, la tèxtil Grober. El seu enderroc, l'any 1978, deixaria pas a la plaça de la Constitució.

Els principals aprofitaments hidràulics històrics del Ter gironí, al mateix riu, no els trobem fins a la zones de Pedret i el Pont Major. En aquest indret són documentats, ja al segle XI, els molins de la Manola, també dits de Pedret. La resclosa de la Manola, amb les seves comportes, passà a ser propietat municipal el 1581 i, el 1583, es construeixen els edificis coneguts com els Molins Nous. Entre la resclosa i els molins hi havia uns 300 m abastits per un canal. A l'indret dels Molins Nous, aprofitant el seu establiment i concessió, es constituí la paperera l'Aurora l'any 1845, la qual estigué en funcionament fins a l'any 1932. Aigües avall, a prop del Pont Major, una altra notable resclosa denominada Mitjans es reconverteix per derivar l'aigua cap a la fàbrica paperera de Felip Flores, l'any 1870, a la riba sarrianenca, que ja havia donat servei a un antic molí.

Les dinàmiques anteriors posen de relleu que, malgrat la distància i la separació que han existit entre el Ter i la ciutat històrica durant segles, els vincles amb els seus habitants s'han anat mantenint o reformulant en tot moment. La creació del parc de la Devesa i el creixement recent de la ciutat a l'altra riba del riu han contribuït a reduir aquesta distància que és sobretot física però que també pot ser mental. Això es tradueix, consegüentment,

en el canvi de les percepcions de la ciutadania sobre el propi riu. L'encaix que tinguin les diverses actuacions amb repercussions directes sobre el Ter han estat i seran claus per enfortir aquest lligam entre l'entorn fluvial i el conjunt de la ciutadania gironina. Tot un repte de primer ordre a curt i a mitjà termini.

## **2. Els vincles entre riu i ciutat des de les perspectives ambiental i natural**

Al seu pas per la ciutat de Girona, el riu Ter topa amb nombrosos elements singulars, que no ha trobat anteriorment durant els més de 150 quilòmetres anteriors des del Pirineu. Per primer cop (amb el parèntesi de la plana osonenca) el pendent escasseja, el muntanyam de l'entorn es torna més testimonial i, sobretot, s'encaixa en un espai urbà, molt transformat per la mà de l'home a ambdues ribes fluvials. Malgrat tot, el riu segueix ben viu, ben divers, i aporta ecosistemes prou ben conservats, acull fauna i flora d'interès natural i una biodiversitat que pren un valor doble; el valor mateix de les espècies i hàbitats protegits i la vàlua d'esdevenir un espai de gaudi, de passeig, de contemplació i d'educació ambiental per a més de 100.000 persones que habiten al voltant.

Com a exponent d'aquesta transformació, igual que ja comentàvem des d'una perspectiva territorial i temporal, en paràgrafs anteriors, cal tornar a parlar de la Devesa, com a element clau. Pel que fa als seus valors naturals, seria lògic pensar que l'espectacularitat monumental de l'arbrat de la Devesa ofereix una diversitat i un nombre elevat de flora i, consegüentment, de fauna que s'hi refugia

i hi viu. Tanmateix, la diversitat de la vegetació del parc de la Devesa és tan escassa com alts són els components de l'espècie dominant (i pràcticament única), els plàtans. El sotabosc és magre i escàs, alterat des de fa segles per la mà de l'home, que el sega, el dalla, el tala, fins a mantenir-hi allò que hi vol (perquè per això fou plantada la Devesa), un parc urbà, amb grans elements de port arbori.

Per tant, no estem parlant d'un bosc. Ni tan sols d'un hàbitat, no ja natural, sinó artificialitzat. En efecte, la Devesa és un parc urbà gairebé monoespecífic, amb l'excepció de l'espai enclavat a l'interior, els jardins de la Devesa, un exponent de diversitat florística amb arbres, arbusts i plantes d'arreu del món, plantats per la mà de l'home amb una concepció de la jardineria de dècades —o segles— anteriors, per fer possible la presència d'espècies llunyanes i foranes que difícilment podien ser vistes i contemplades pels habitants de la nostra ciutat abans que el turisme permetés viatjar. La presència de major diversitat florística permet, alhora, una major diversitat de fauna, ambients i racons, així com de cobertura vegetal, malgrat que estem parlant en bona part d'espècies no autòctones dels nostres boscos o riberes fluvials.

Pel que fa a la fauna, podem afirmar també que la quantitat d'espècies animals que hi són presents és més aviat escassa i d'una biodiversitat moderada. Aquesta discreció faunística es deu, sobretot, a dos fets que hi condicionen la presència de moltes espècies que en un típic bosc del nostre país hi serien habituals; en primer lloc, per l'homogeneïtat forestal del parc, on la



gran majoria d'arbres són plàtans, sense pràcticament sotabosc, amb algunes poques excepcions (algun àlber al perímetre o, com esmentàvem anteriorment, als ja més heterogenis jardins de la Devesa al nucli central).

En segon lloc, cal tenir present que els plàtans són arbres forans i, per tant, la fauna que porten associada és encara poc nombrosa i les espècies que s'hi han adaptat són ben poques (un exemple d'això és que el fullam triga molt a descompondre's i la catifa que s'hi forma a la tardor hi duraria mesos si no es retirés, perquè els microorganismes descomponedors que hi ha en tot bosc del país, són a la Devesa escassos i migrats).

No obstant aquestes dues característiques, sí que algunes espècies animals són presents a la Devesa. No hi trobarem grans mamífers (malgrat la presència accidental d'algun senglar que fuig de trets de caçadors aigües amunt del Ter), però sí alguns petits talpons, ratolins i musaranyes, que són la delícia de la parella de gamarussos que any rere any crien al parc; efectivament, el gamarús, rapinyaire nocturn de nom ben divertit, és un mussol d'ambients forestals que ha trobat als plàtans del parc un racó tranquil i nombrosos forats on criar. Aquest és, justament, el principal atractiu del parc pel que fa als ocells: de tothom és conegut que els plàtans (i com més grans i vells millor), creen molts forats entre el brancom. Els forats, per als ocells, són bàsics a l'hora de fer niu, i si bé la Devesa no ofereix gaire aliment per la poca diversitat d'arbres, sí que és un lloc ideal per trobar-hi "casa". Se n'aprofiten el gamarús però també els estornells, les caues i els picots (sobretot el picot verd,

però també el picot garser petit), ocells enfiladissos que cerquen formigues en les soques velles. Més recentment són les cotorres, vingudes de fora a partir d'exemplars escapats de captivitat i que ja es compten per desenes a la ciutat, les quals fan niu als forats dels plàtans, sigui la cotorra de Kramer (de llarga cua i que emet xiscles potents) o la cotorra de pit gris (també verda, però de veu ronca i aspra), que fan grans nius amb brançam, com les garses. Es poden veure alguns d'aquests immensos nius a l'hivern, quan els plàtans estan despullats, al sector nord del parc, a les branques properes al pont de la Barca que pengen sobre el Ter.

Altres petits ocells que podem veure amb facilitat a la Devesa són les mallerengues i els raspinells. Els acompanyen el pit-roig, sobretot als mesos d'hivern, el tallarol de casquet, el cargolet i altres espècies cantaires com el verdum, la cardina i el gafarró. Passejant pel terra, mancat de l'estrat arbustiu i amb prou feines amb una fina capa d'estrat herbaci, hi caminen sovint les cueretes, sigui la blanca de tons negres i grisos, sigui la torrentera, de cua llarga i tons groguencs.

Potser un dels grups més diversos a la Devesa (i més recentment investigats i descoberts) són els quiròpters, els ratpenats. Alguns estudis han determinat que prop de deu espècies habiten entre els forats i cavitats que ofereixen els plàtans. N'hi trobem algunes espècies de bona mida, com el ratpenat de bosc, l'orellut o el dels graners, mentre que les pipistrel·les, de mida petita, són les més abundants. Tots ells, però, fan una gran feina eliminant milions d'insectes molestos, com mosques i

mosquits, que ja no picaran els habitants noctàmbuls de la ciutat durant els mesos d'estiu.

Un episodi a part seria si, des de la Devesa estant, traiem el cap a les ribes del Ter (o, fa algunes dècades, al Güell que en traçava el perímetre per l'extrem meridional). Allà sí que la vida hi bull; no només les balques, lliris grocs i el canyís; els àlbers, salzes, verns, pollancre i freixes. Hi podem descobrir des de crancs de riu fins a reinetes, des de serps d'aigua fins a gripaus i granotes. També hi trobarem (hi veurem o hi sentirem), ocells de bosc i de bardissa (tallarols, rossinyols, bosquetes, oriols, verdums, mallerengues, picots), ocells d'aiguamolls i zones humides (cueretes, bernats pescaires, martinets blancs, blauets, ànecs collverds, polles d'aigua, corbs marins) i ocells més urbans que hi van a trobar aigua o aliment (estornells, garses, gavians, pardals). I, amb sort, alguna tortuga de rierol i alguna llúdriga empaitant els nombrosos barbs, carpes o gardins que encara viuen a aigües del Ter malgrat el seu escàs cabal per efectes de transvasament sistemàtic cap a altres comarques catalanes.

Efectivament, Girona té una assignatura pendent entre la Devesa i el Ter. La transformació de la llera dreta (i més recentment l'esquerra a la zona de Fontajau) ha teixit un lligam molt pobre entre el riu i la ciutat, que ha condicionat no només els seus ecosistemes, sinó també la percepció del riu pels ciutadans. La frontera que suposen els 3 metres de talús vertical, rígid, fred, dels gabions i el mur que protegeix la Devesa de les avingudes fluvials, és molt més que un element de protecció hídrica. És una barrera física i emocional, que impedeix sentir el riu

com a propi, des de la Devesa estant, agreujat per l'ús dur i constant al llarg de dècades d'un vial fronterer amb activitat que ha viscut sempre d'esquenes al riu. En lloc d'entendre com a mirador el passeig altiu que sobrevola el Ter i el seu bosc de ribera, s'ha girat la vista al riu. El que podria ser un element únic (un passeig privilegiat entre la Devesa i el Ter) fou pavimentat fa anys i no hem estat capaços de transformar-lo més enllà de ser utilitzat com a aparcament o com a mercat.

A més de l'aspecte paisatgístic, estètic i d'ús social, ens trobem amb l'element físic, que condiona, i de quina manera, el lligam ecològic entre el riu i la Devesa. La connexió natural no és possible entre ambdós àmbits, i els elements bàsics de permeabilitat ecològica no hi són existents. Les espècies de fauna molt difícilment poden transcórrer d'un espai a l'altre, mentre que la flora amb prou feines pot colonitzar-ho.

Per tot això seria un escenari somniat, poder veure algun dia el vial perimetral eliminat. El risc que a tots ens preocupa de les inundacions a la Devesa —i per tant a la ciutat, bona part de la qual està pràcticament a la mateixa cota—, podria minimitzar-se si es creen dos o tres esglaons, més suaus, de diferents cotes, unes inundables amb certa periodicitat, altres només d'aigües altes i un darrer de protecció molt més allunyada. Un exemple d'aquests esglaons suaus el tenim just davant per davant de la Devesa, al parc de Fontajau, que ha esdevingut un èxit pel que fa a la comptabilització de l'ús públic amb la preservació, millora i recuperació del patrimoni natural.

Un enllaç suau entre la Devesa i els boscos de ribera

del Ter permetria un ús molt més amable, constant i freqüent dels gironins i les gironines, com observem als espais oberts de Fontajau. Alhora, permetria tenir un nou àmbit urbà per al lleure, la pràctica esportiva, el turisme i les activitats de gaudi d'un medi natural, que seria, a més, molt més ric i divers, tramant una xarxa que faria possible un gradient ecològic no tan sobtat entre el riu i la Devesa. Els boscos de ribera, les pollancredes, salzes, alberedes, i el sotabosc i la fauna que porten associats, anirien penetrant cap al parc, i alhora cap a la ciutat. No caldria entendre la Devesa com la substitució dels plàtans i l'elegància dels seus passeigs, sinó només un primer àmbit, el del costat nord, com a més naturalitzat, amb presència, cada vegada més disseminada, de vegetació natural que espontàniament va colonitzant els primers sectors de la Devesa. La resta haurien de quedar igual; li donen l'aspecte que la fa bella, activa i singular.

La bellesa de la Devesa rau en el paisatge, en la joia pràcticament artística d'aquest conjunt de plàtans, com si d'un temple amb fermes i altes columnes brunes es tractés. No busquem a la Devesa les singularitats biològiques, ni tampoc una gran biodiversitat que hi és absent. Ni tampoc un mosaic forestal ple de vida. Busquem-hi (i gaudim-ne) la identitat d'un patrimoni secular, l'essència destil·lada de la Girona de fa un segle i mig, la poesia que descriuen les capçades que colguen sobre els passeigs tan ben traçats i, sobretot, el llegat d'història viva de la ciutat que els seus senyors arbrats emmagatzemen des de fa tantes dècades. Un projecte que fes realitat la connexió dolça i amable entre la Devesa i el riu permetria

gaudir d'aquesta singularitat de la Devesa, accentuada amb la presència fluvial pràcticament a l'interior. El riu enriquiria la Devesa, i aquesta, al seu torn, enriquiria la visió del riu. Tenim, a la ciutat, dues joies que separades ja llueixen. Si les sabem enllaçar, sumades seran encara més lluents i permetran veure i viure una ciutat nova, encara més valuosa i singular.

## Referències bibliogràfiques

- AMAYA, Sònia; COMAS, Aleix; FELIU, Ponç; PÈLACH, Rafel (1999), *Les ribes del Ter*, Itineraris de Natura, 7, Girona, Ajuntament de Girona.
- ARAGÓ, Narcís-Jordi (1982), *Girona ara i sempre*, Diputació de Girona, Girona, 1982.
- CAMPS (de), Joaquim (1976), *El Ter*, Edicions Destino, Barcelona, 1976.
- FELIU, Ponç (2008), *Fauna urbana de Girona i rodalies*, Guies dels Quatre Cantons, 5, Girona, CCG Edicions.
- FELIU, Ponç i RUHÍ, Albert (2009), *Per l'entorn de Girona*, Figueres, Brau edicions.
- LLINÀS, Joan i MERINO, Jordi (2011), *El Ter. El patrimoni vinculat als usos de l'aigua*, Consorci Alba-Ter i Editorial Gavarres, SL, Girona, 2011.
- MAYMÍ, Josep, *Girona: recull gràfic: 1870-1965*, Efadós, El Papiol (Barcelona), 2004.
- Pla d'usos i gestió de la Devesa*, Ajuntament de Girona, Girona, Desembre de 2010.
- TEIXIDOR, Sílvia; MOTJÉ, Narcís; VILAR, Lluís; PÀSCUA, Pere (1995), *La Devesa*, Itineraris de Natura, 6, Girona, Ajuntament de Girona.